

FOGELVIK

TRYSERUMS SOCKEN, NORRA TJUSTS HÄRAD, KALMAR LÄN

AF ERIK ÅKERHIELM

»Medan jagh var herre till Fouglevik,
Så var jagh både mächtig och rik,
Men sedan jagh bleff Konung öfver
Svea och Götha land
Så vardt jagh en arm och olyckelig man».

Dessa kända
ord skref konung
Karl Knutsson, då
han, en af väx-
lande öden hårdt
pröfvad konung,
med vemod tänkte
tillbaka på de år
af lugn och lycka
han upplefde på
sitt vackra Fogel-
vik i Tjust.

Sällan finner
man väl i svenska
bygder ett herre-
säte, som med en
så fager natur och
så fulltonig har-
monisk arkitektur
förenar en så stäm-

Godsägaren Helge Lybeck.

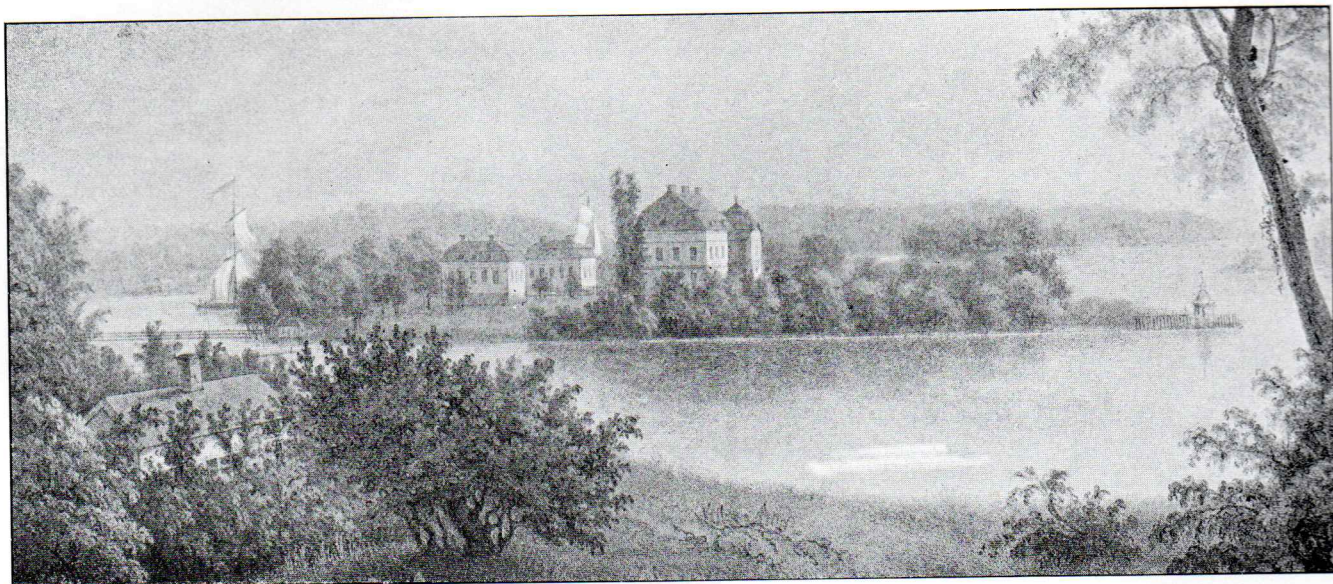
*Fru Nannie Lybeck
född Wallenberg.*

strand, en mil sydost om Valdemarsviks sam-
hälle. Byggt af en sådan mästare som Tes-
sin företer det en proportion i massornas för-
delning och en harmoni i linjerna, som gör det
till en pärla af svensk herrgårdsarkitektur.

De första bla-
den af Fogelviks
häfder har sagan
skrifvit, och sagan
har också spunnit
sin skimrande väf
omkring den gam-
la gården långt
efter sedan dess
öden nådde histo-
risk mark. När
och af hvem det
äldsta Fogelvik
byggdes upp, vet
ingen. Dock talar
allt för, att de mur-
rester, som ännu i
dag ses å en höjd
vid pass 1,700 me-
ter söder om det

ningsmättad, romantisk historia, som fallet är
med konung Karl Knutssons gamla riddare-
gård i Valdemarsvikens idylliska skärgård. Be-
läget i en trakt af vårt land, där vatten och
land som ingenstädes skapat idyller af beta-
gande charm, reser sig i våra dagar det ljusa
slottet på en liten holme vid vikens södra

nuvarande slottet, äro de sista vittrande minnena
af konung Karls en gång stolta borg. Ruinen be-
står af en 12 meter lång, manshög mur jämte ett
murhorn af hopfogade gråstensblock. Muren och
hörnet hafva otvifvelaktigt ingått som delar i ett
fyrkantigt försvarstorn, kanske kärnan, och det
hela omflutits af en eller två våta grafvar, af

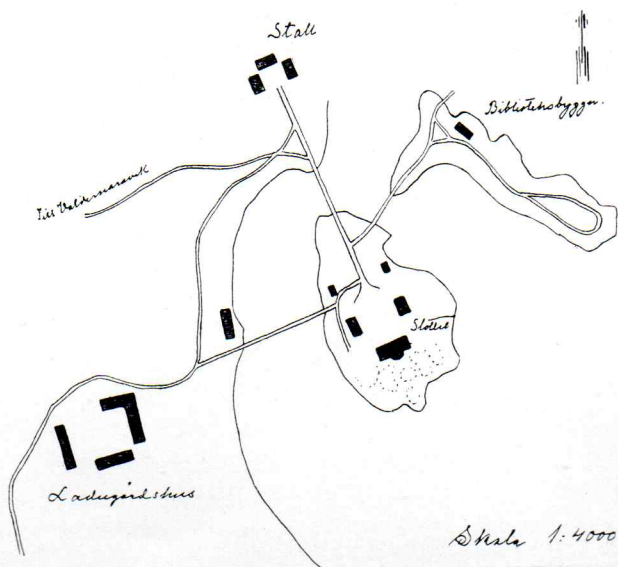
Fogelvik enligt Thersner.

hvilka man ännu tror sig se märken. I Havtons anteckningar om Tryserum nämnes, att »slottsbackarna, som på Fogelviks karta äro anmärkta, äro Fogelviks gamla gårdsplan». Tuneld för-mäler, att man där finner några ruiner och fördjupningar efter källare och löpgrafvar. I Historiskt-geografiskt och statitiskt lexikon öfver Sverige af 1860 beröres »Fogelviks gamla torn och gård» såsom omtalade i ett bref af 1419 och sedan förstörda af Dacke. I medlet af 1800-talet skola vid gräfningar på platsen hafva funnits kulor af sten och järn, yxor m. m., troligen härstammande från upprorsmakarens framfart. Det är alltså historisk mark vi trampa här på Karl Knutsson Bondes gamla riddargods.

Vid skildringen af ett herresäte sådant som Fogelvik höfves det att börja med dess häfder.

Jag har förut framhållit, att gårdens äldsta historia förlorar sig i ovisshetens dunkel, och att man ej vet, när och af hvem det äldsta Fogelvik byggdes. I ett latinskt bref af 1344 läses om några ägors inköp åt pastor i Tryserum intygadt af Ulf Abjörnsson Sparre till Tofta, Svea Rikes råd och Riddare. Med anledning häraf har det antagits, att Ulf skulle varit Fogelviks ägare. Huru nu härmed må förhålla sig, så är det visst, att Ulfs dotter Kjerstin och hennes make *Niclis Jonsson* (sjuuddig stjärna) skrifva sig till »Fuglevik». Dessa lefde i slutet af 1300-talet och kunna sålunda anses som den historiska gårdens äldsta kända ägare.

Efter dessa synes gården innehafts af Kjerstins broder *Carl Ulfsson Sparre* till Tofta, Riddare och Råd samt fogat på Stockholms slott och död vid 90 års ålder 1407. Han var, säger rimkrönikan, »den bäste boklärde man, som då i Sverige var i sju bokliga konster och alla

Situationsplan.

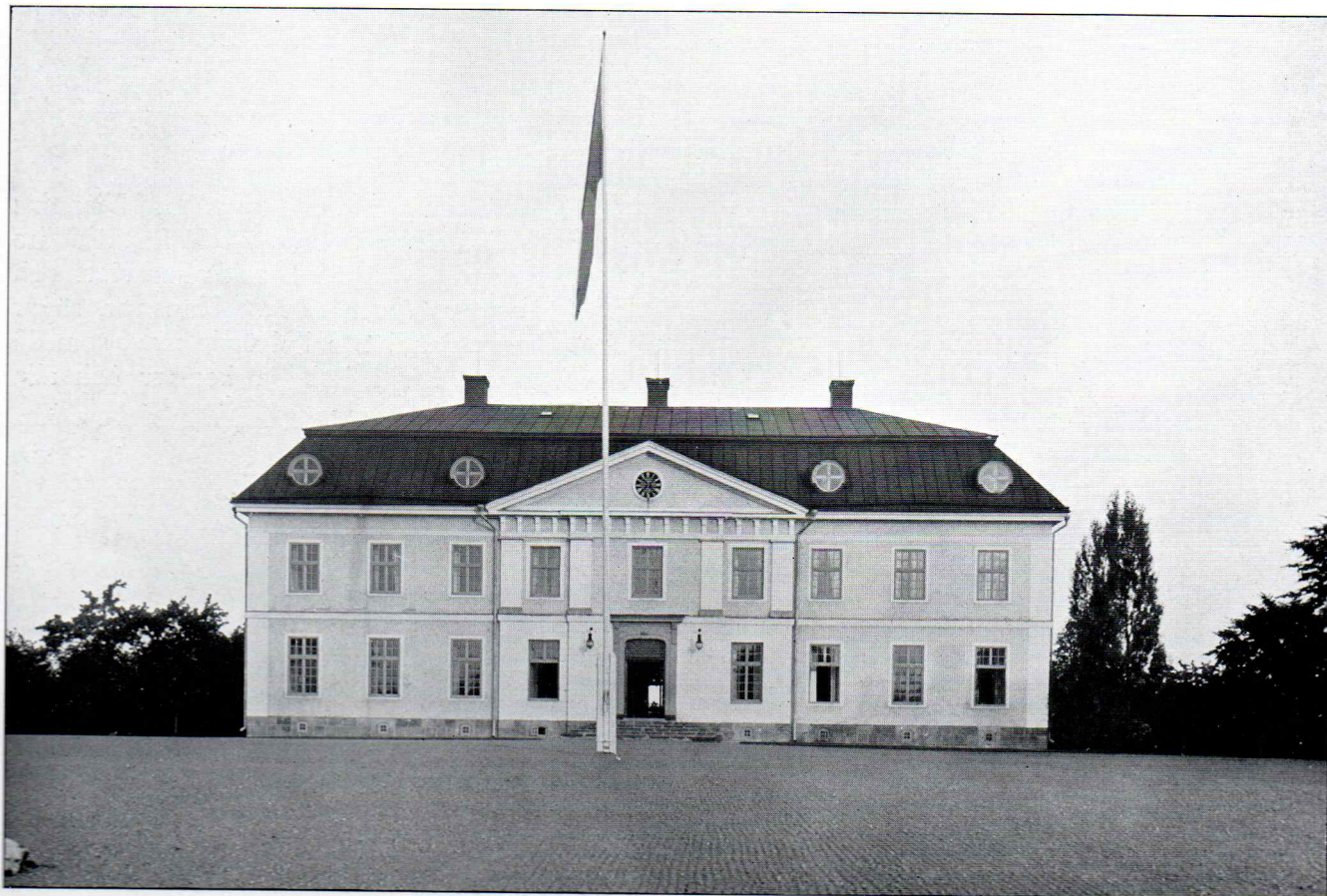
Ruinen på Fogelvik.

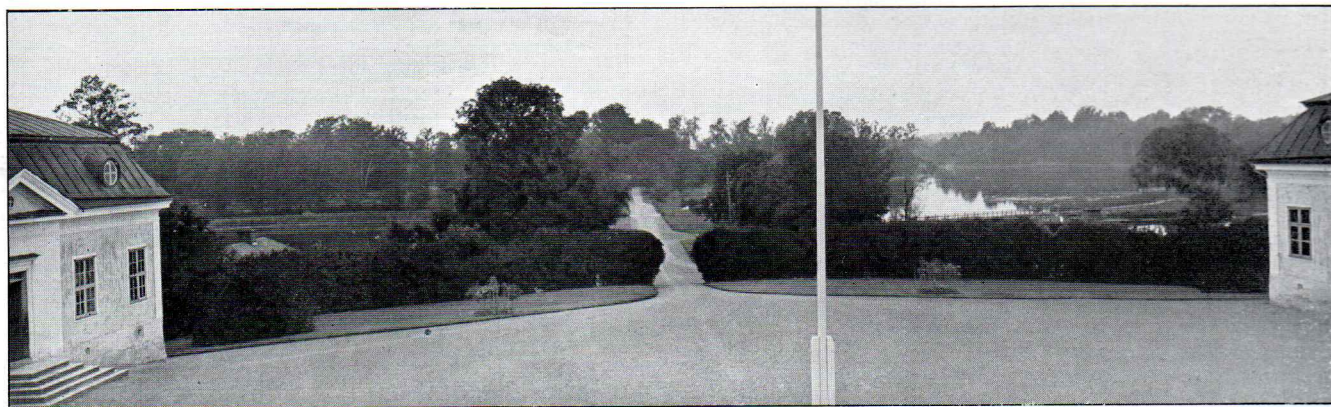
Slottet med de fyra flyglarna från nordväst.

lagar». Han var gift med en Brahe. Hans dotter Margareta, gift med Riddaren *Knut Thordsson Bonde*, ärfde Fogelvik. Han var höfvidsman i Finland och gick 1413 ur tiden. Margareta gifte om sig 1416 med riksrådet Sten Turesson Bjelke, som pantsatte gården till *Otto Peccatel*, en af de bekanta vitaliebröderna. Gift med Birgitta Stensdotter Natt och Dag bodde Peccatel på Fogelvik. Då Margareta år 1429 afled,

tillföll gården *konung Karl Knutsson* i möderne. Härom läses i Tryserums kyrkoarkiv: »År 1429 måndag efter Dom Oculi afvittrade Sten Turesson Bjelke sin styfson Karl Knutsson tilläggande honom Fogelvik med alla dess tillhörigheter såsom möderne». Konung Karl Knutsson, som var född 1409 och afled 1470 efter ett sällspordt ödesfyldt lif, därunder han tre gånger var konung, torde vara tillräckligt känd ur fäder-

Slottet från nordväst, gårdssidan.

Utsikt öfver gården åt nordväst.

neslandets historia. Han skref sig till Fogelvik och var andra gången i äktenskap förenad med Katarina (Gumsehufvud) Svea och Göta drottning.

Konung Karl testamenterade den gamla gården till sin dotter Christina, som blef gift med *Eric Ericsson Gyllenstierna*. På detta sätt kom godset i denna släkts ägo, där det allt framgent förblef i nära 250 år. Eric Ericsson, den äldre kallad, var höfvidsman på Borgholm och konung Karls hofmästare. Han dog 1477. Gården ärfdes då af sonen *Eric Ericsson*, den yngre kallad, riksråd och höfvidsman på Kalmar m. fl. slott. Han hörde till det danska partiet och förrådde Öresten och Elfsborg till danskarna och blef därför ihjälslagen af Västgötabönderna 1502. Herr *Göran Ericsson Gyllenstierna* tog

släktgodset i arf efter föräldrarna. Han gifte sig med Kjerstin Grip till Vinäs, af hvilken urgamla Tjustgård det öfvergifna vittrande slottet ännu ses vid Storsjön 2 mil sydväst om Fogelvik. Herr Göran var höfvidsman för krigsfolket mot upprorsmakaren Nils Dacke och till hämnd nedbröt och sköflade Dacken Fogelvik 1540. Efter Göran öfvergick godset till sonen drotset *Nils Göransson Gyllenstierna*, bekant i trakten under benämningen »gamle herr Nils».

Han uppbyggde ett nytt Fogelvik längre in i Valdemarsviken, och en gammal sägen berättar, att en jungfru ur Gyllenstiernska slakten kasta- de sitt bolster i sjön, och där detta landade, uppfördes den nya gården. Att döma af den gamla målningen i nedre hallen bestod denna af flere envånings gula trähus med hvita verti-

Slottet från sydost, sjösidan.

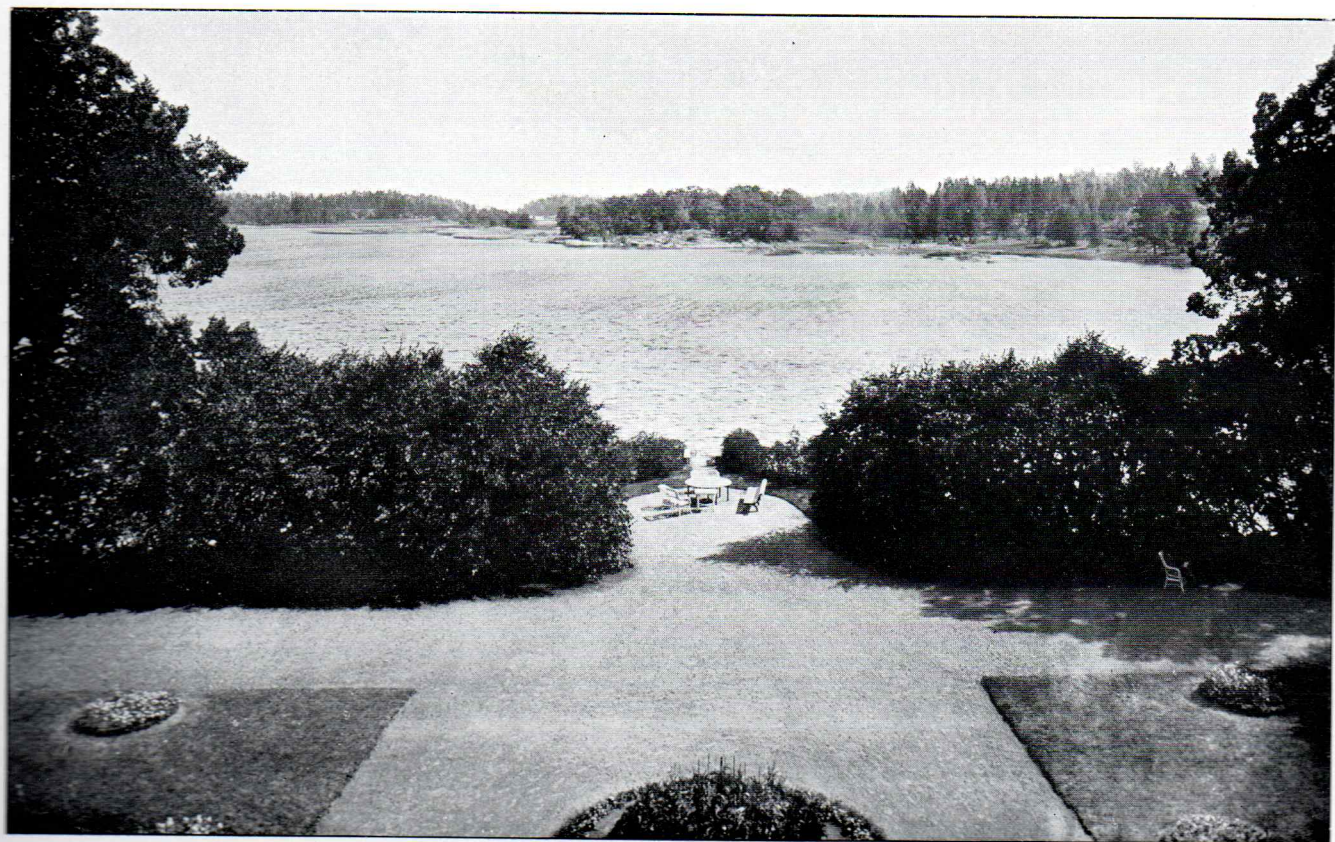
kala stödbjälkar, som delade väggarna i fält. Husen ha alla brutna tak och ett af dem utgör hufvudbyggnad, medan de öfriga tydligen äro flygelhus. Otvifvelaktigt låg herr Nils Fogelvik på samma plats som våra dagars och liknande broar ledde från slottsön med undantag af den västra, som tillkommit i en sen tid.

Nils Gyllenstierna, som var född 1526, var i äktenskap förenad med Ebba Axelsdotter Bjelke och afled år 1601 å Fogelvik. Af de sju sönerna ärfde *Nils Nilsson Gyllenstierna* familjegodset. Född 1585 var han gift med Görvel Snakenborg, blef viceamiral och gick hädan 1622. Begrafs i Tryserum i Gyllenstiernska grafven. Gården öfvergick till sonen sedan vicekommendanten i Wismar *Carl Nilsson Gyllenstierna*. År 1651 hände sig ej bättre än att han, då han skulle skjuta en skata i Fogelviks trädgård, af våda ihjälsköt sig själf och enligt Hawtons anteckning skulle en oljetafla i Tryserums kyrka hän-syftat på denna händelse. Sonen *Nils Gyllenstierna*, som kallade sig grefve af Fogelvik, ärfde det historiska godset. Gift med Anna Christina Gyllenstierna afled han 1720 utan någon son, därmed slutande sin ätt.

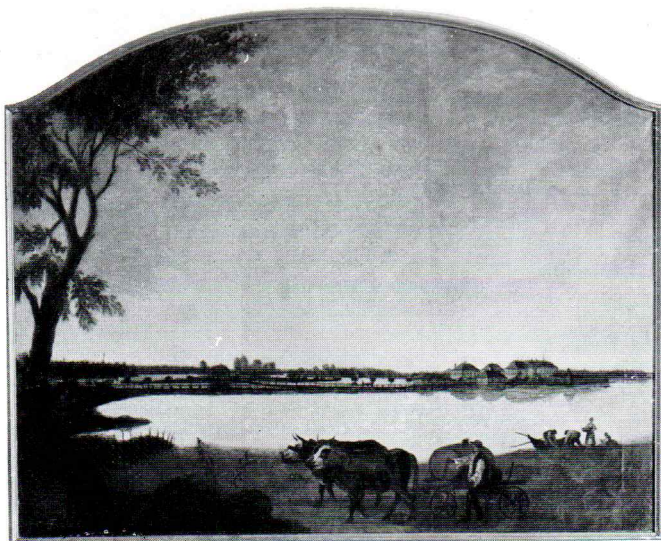
Hans dotter Margareta blef nio år förut gift med det bekanta riksrådet grefve *Arvid Bernhard Horn* och tillförde nu sin man det gamla

Gyllenstiernska godset vid Valdemarsviken. Arvid Horn, »kung Arvid» kallad i orten, är en så känd person, att intet torde behöfva sägas om honom i detta sammanhang. Arvid Horn, som ju på sin tid var hela landets verkliga styresman, afled 1742 två år efter sin gemål. Makarna hvila i dyrbara marmorkistor i Tryserums kyrka. Fogelvik gick till sonen grefve *Adam Horn*, f. 1717, gift med Anna Mejerfelt. Han blef riksråd och gick hädan 1778. Adam Horn hade tvenne barn. Den ena Brita Margareta var vacker som en dag. Fryxell omtalar, att hertig Carl var häftigt förälskad i henne. Då hon sedan gifte sig med grefve Ekeblad, öfverlämnade prinsen åt denne ett guldur, som inneslöt den nyblifna grefvinnans fagra bild. »Jag har ej längre rätt att bära den, som jag förut gjort i tre år, närmast hjärtat», sade han. Till det intressanta hör, att förre ägaren af Fogelvik kapten H. Wijk återförvärfvade den historiska klenoden. Urtaflan bar inskriptionen »Bourdillon, Stockholm» och kedjan »gjord af förlofningsringar» och »Arv. Horn — Margareta Gyllenstierna, Adam Horn — Catharina Mejerfelt».

Sonen *Johan Gustaf Horn* ärfde godset. Han var ogift och blef den siste ägaren af denna släkt af den gamla gården. Från den siste

Utsikt åt sydost.

Utsikt af Fogelvik. Oljemålning i nedre hallen.

Utsikt af Hornsberg. Oljemålning i nedre hallen.

Horns tid daterar sig Fogelviks nuvarande slott. Det uppfördes af Tessin d. y. och stod färdigt år 1796. Hornarna hade under tidernas lopp samlat ett dyrbart bibliotek, det s. k. stora Fogelviksbiblioteket och en tafvelsamling.

På dödsbädden testamenterade Johan Gustaf Horn sitt stora gods till generalen grefve Claes Horn, men efter rättegång tillerkändes det landshöfdingen grefve *Tage Thott*, gift med Horns frände. Det stora biblioteket däremot med en samling pergamentsbref från 13- och 1400-talen skingrades jämte Arvid Horns efterlämnade statshandlingar och manuskript. Af porträtten kvarlämnades, säges det, endast ett par, som skola hafva föreställt Nils Dacke och hans hustru, men äfven dessa äro numera bortförda.

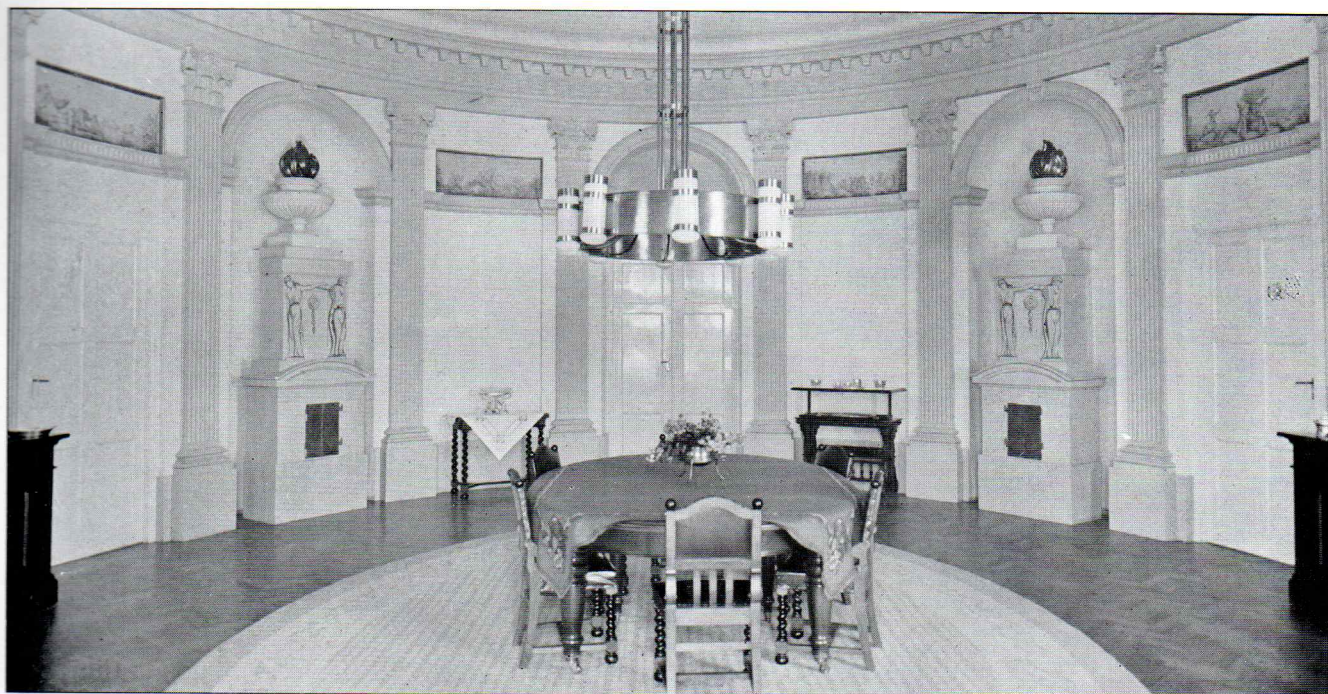
År 1812 inköptes Fogelvik, tillsammans ej mindre än $26\frac{1}{6}$ mantal, för 300,000 Rdr rmt. af kammarherren grefve *Karl Henrik Posse*. På gården uppföddes denna tid enligt uppgift 240 hästar, 238 oxar, 700 kor, 422 ungboskap och omkring 1,000 får. Det kolossala godset räknade denna tid ej mindre än 18,005 tunnland. Genom afsöndringar och försäljningar minskades under början af 1800-talet den väldiga possessionen allt mera. Posse införde en hel del förbättringar å godset, ägnade att utveckla dess jordbruk och kreatursskötsel. Sedan 1809 var Posse gift med en vacker fränskild, parisisk fru *Adine de Breant*, hvars porträtt i olja finnes å Hornsbergs gods. Om hennes upptåg och kostymtillställningar i festligt samkväm å Fogelvik gå många roliga historier. År 1827 säges hon hafva aflidit i Paris, ehuru det å andra sidan påståtts, att hon ej aflidit, utan gått i kloster.

Under sin änketid hade hon lyckats tilltrassla godsets affärer så att svågern kammarherren grefve *Arvid Posse*, som efter henne öfvertog Fogelvik, hade all möda att åter sätta den gamla egendomen på god grund. Kammarherren var gift med prinsessan *Christina Bonaparte*, dotter af Napoleons broder *Lucien*. Paret bodde år 1820 å Fogelvik. Bådas porträtter i olja finnas å Hornsberg. År 1827 öfvergick godset till grefve *Claes Fredrik Posse*, general. Fem år senare gifte han sig å Forsby med *Vilhelmina Bergensträhle* född *Lybecker*.

Under Posseska tiden samlades ett nytt bibliotek å Fogelvik, och en byggnad för detta uppfördes å holmen nordost om slottet. Äfven i detta bibliotek, som också är bortfördt från gården, fanns en del gamla pärmebref från 13- och 1400-talen rörande gården. Grefve Posse gick ur tiden 1839, och hans lik stod på lit de parade i den vackra paviljong med målningar af *Taraval*, som fordom stod nedanför slottet vid stranden, men numera äfven den är flyttad till Hornsberg.

Fogelvik öfvergick till Posses änka, som dock snart flyttade från godset och bosatte sig å *Kurrumsnäs* — nuvarande *Hornsberg* — som hon bebyggde och utbröt ur Fogelviksgodset. Detta senare styckades nu i tvenne hufvuddelar, af hvilka det egentliga Fogelvik fick behålla blott 9 mantal med en areal af 4,000 har.

Detta såldes 1852 till dåvarande kronprinsen *Karl*, sedermera konung *Karl XV*. Han nedlade betydliga kostnader på åkerbrukets förbättring, men bodde där blott kortare tider. *Oscar II* skref en gång följande verser om Fogelvik till sin broder:

Matsalen (nr 7 å planen).

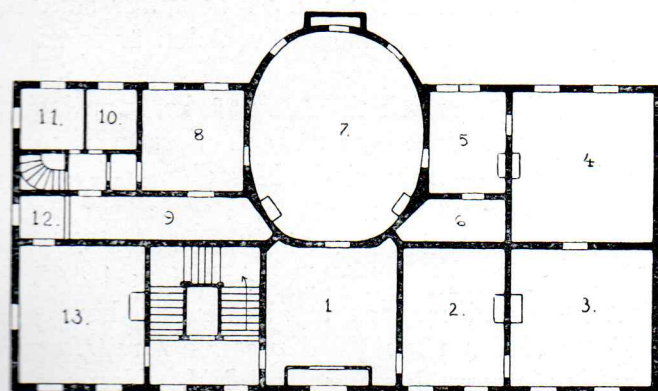
»Där låg i gröna skärgårdslunder ett ståtligt gammalt herreslott så skönt i aftonrodnads stunder, som vore det en hägring blott.»

Fogelvik hade förut ägt en mängd öar i skärgården. Vid delningen tillföll dessa Hornsberg. Kronprins Karl sålde godset redan 1855 till friherre *Anders Koskull* på Engaholm och denne strax därpå till sin svåger friherre *C. A. Raab* på Helgerum. Sonen friherre *Ossian Raab* blef 1901 ägare af Fogelvik, men redan fyra år därefter såldes det till en svensk-amerikanare *herr Nelson* och året därpå öfvergick det till kaptenen vid Flottan *Hakon Wijk* af den kända Göteborgssläkten, och nu randades en ny dag för det ärevärdiga herresätet.

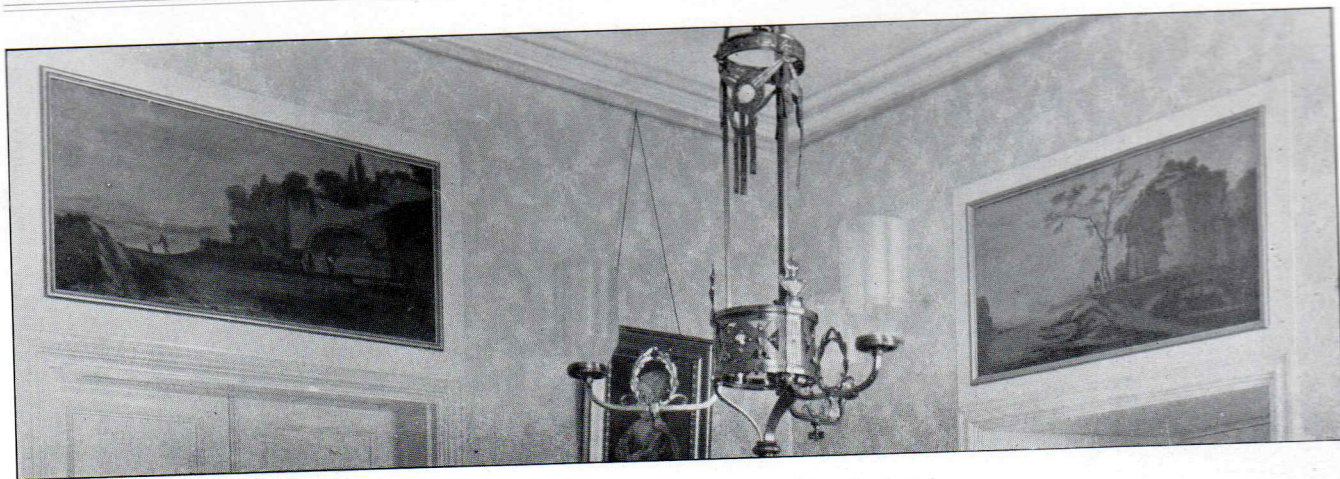
Det gamla Tessinska slottet hade allt mera fått förfalla, under det ägarne bodde i flyglarna. Nu lät kapten Wijk med mycket stora kostnader renovera detsamma. Utan att till det yttre ändra dess beundransvärdt vackra stil och enkla, harmoniska skönhet förvandlade han det med arkitekten T. Gruts medverkan till ett af de elegantast inredda herresäten i mellersta Sverige. År 1910 öfvergick Karl Knutssons gamla stamgods till herr *Helge Lybeck* och hans maka *Nannie Lybeck*, född Wallenberg. —

Våra dagars Fogelvik ter sig efter restaureringen sålunda. Själfva slottet jämte de fyra flygelbyggnaderna resa sig å en liten holme, hvars dimensioner uppgå till ungefär 200 och 100 m. Nordost om denna ligger den ungefär lika stora biblioteksholmen med sin gamla biblioteksbyggnad, här ofvan berörd, numera apterad till vishus. En bro förenar holmarna. 300 m. norr om slottet på fasta landet, likaledes förenadt med en bro, finna vi stallbyggnaderna, och västerut går den tredje och längsta bron öfver till området för ladugårdar och ekonomihus. Här ligger också det stora rashönseriet.

Slottet utgöres af en 40 m. lång och 20 m. bred stenbyggnad i två våningar med en rund och något afskuren utbyggnad vid södra fasadens midt. Det brutna taket upplifvas af oxögon. De stora fönstren ha fått behålla sina vackra smårutor. Från en låg stentrappa kommer man in i nedre hallen. Där se vi två gamla väggmålningar af stora dimensioner och

1. Nedre hallen. — 2. Biblioteksrum. — 3. Blå salongen. — 4. Röda salongen. — 5. Dackerummet. — 6. Korridor. — 7. Matsalen. — 8. Serveringsrum. — 9. Korridor. — 10, 11. Betjäning. — 12. Toilett. — 13. Godsägarens arbetsrum.

Dörröfverstycken i »Dackrummet» (nr 5 å planen).

några dörröfverstycken. De äro från Hornska tiden och man iakttagar grefve Gustaf Horn till häst och hans neger likaledes ridande. I öfrigt visar den ena stora bilden Fogelviks utseende före det af Tessin skapade slottets tillkomst, den andra den tidens Hornsberg eller Kursumsnäs, båda bebyggda med gula trähus.

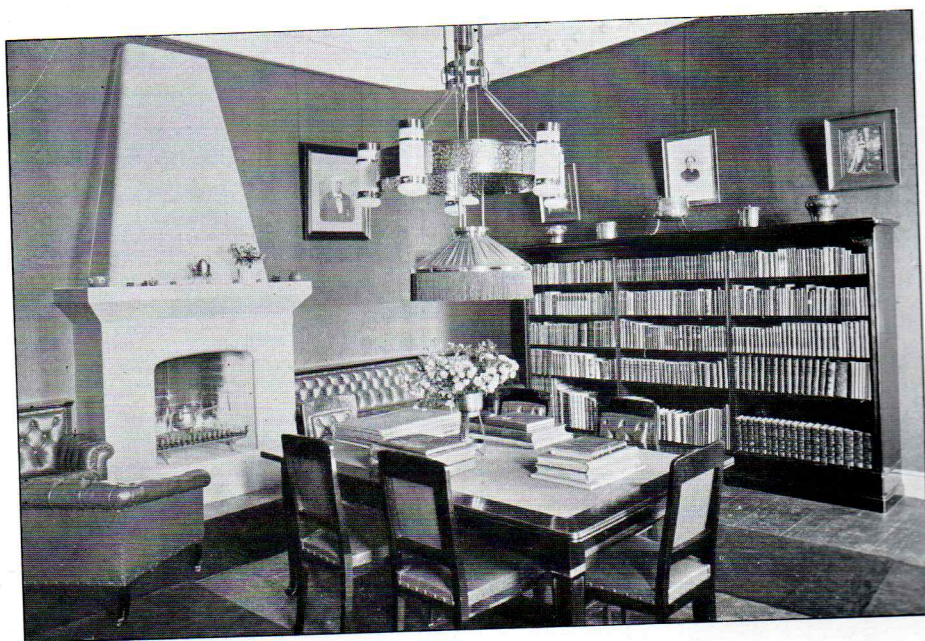
Nedre hallens likasom vestibulens golf äro belagda med svarta och hvita marmorplattor. Den nedre våningen innehåller ett tiotal rum, hvaraf de flesta äro mycket stora och ansevärt höga. Den väldiga, ovala matsalen, hvarifrån en vacker utsikt öfver sjön öppnar sig, har sålunda dimensionerna 10 × 12 m. Den är hållen i grå och hvit stuck och har ett par egendomliga, gammaldags kakelugnar, som öfverst sluta i urnor med gyllene flammor. Öfver dörrarna i detta rum, hvars väggar äro afdelade med korintiska pilastrar likasom å de öfre väggfälten, ser man en del restaurerade murmålningar, scener ur landtlifvet. Pilastrarna uppbära en fris med tandsnittornament. Golfvet är parkett. Hela den stora salen är synnerligen monumental. En del af de andra rummen ha ännu kvar sina gamla golf af bilad och beackad, brun kärnfura såsom t. ex. biblioteksrummet.

I flere rum stå gamla präktiga, öppna spisar. Ett af rummen i denna våning bär det mystiska namnet Dackrummet. Det har fått sitt namn däraf att det fordom innehöll tvenne porträtt i olja af okänt ursprung. Mansporträttet berättas hafva visat upprorsmakaren Nils Dackes

anletsdrag och kvinnoporträttet hans hustrus. Numera ser man några dörröfverstycken i detta rum visande bilden af en gammal ruin. Antagandet, att dessa målningar föreställa ruinerna af Karl Knutssons gamla Fogelvik sådana de tedde sig vid tiden för det Tessinska Fogelviks uppförande, ligger nära till hands.

I öfre våningen är en elegant gästrumsvåning inredd och möblerad med ljusa möbler. Här återfinnas äfven tvenne luxuöst inredda badrum i marmor. Där ligger ett stort ovallt biljardrum, hvars golf på grund af den underliggande matsalens höjd är något högre än planet af andra våningens öfriga rum. Den mest hänförande utsikt erbjuder sig från de södra gästrummens stora öppnade fönster.

På grund af matsalens och biljardsalens runda form hafva i byggnadsstommen ett par tjocka tringelmurar uppstått som i gammal tid skall hafva inneslutit lönntrappor, hvilka dock numera

Arbetsrummet (nr 13 å planen).

Spisel och hörnparti i röda salongen.

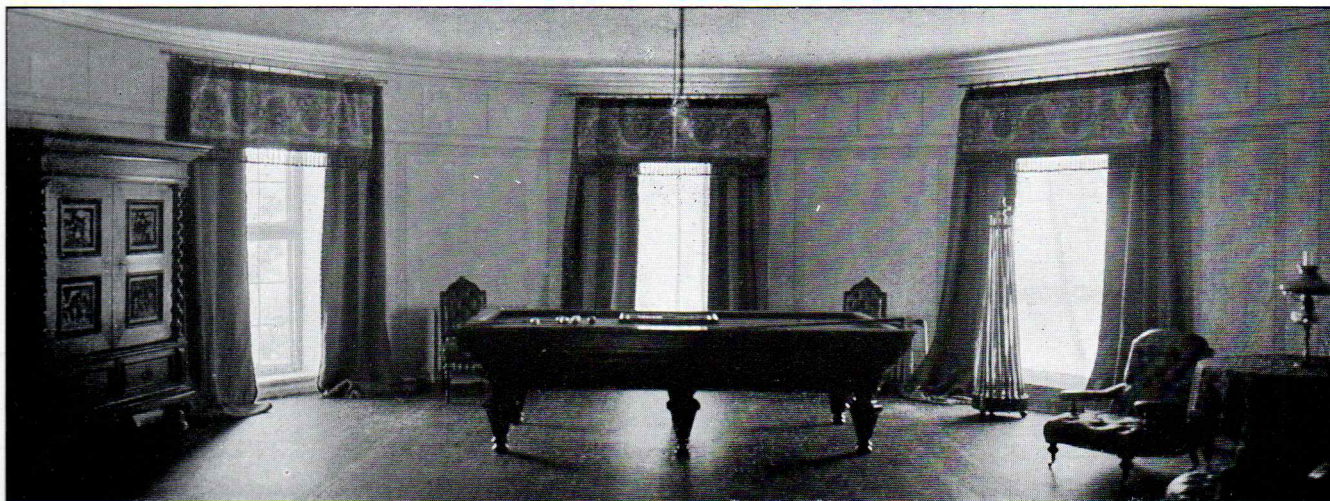
äro stängda. Som ett minne från flydda tiders herrgårdslif kunna de fem fängelserna för »uppstudsiga pigor», som ännu äro bevarade å vindsvåningen, med skäl betraktas.

Af föremål af konstintresse böra omnämnas några vackra gamla ekskåp. I röda salongen finnes en antik vacker byrå med intarsia och bronsbeslag, och i godsägarens arbetsrum se vi en vacker mahognymöbel med intarsia i tung empire. Vi fästa oss särskildt vid soffan med de små sidskåpen. I blå salongen hänger en ganska stor, synbarligen mycket gammal mål-

ning, en man och en kvinna, en mängd mynt, en bok och frukter, hållen i van Dyck-brunt och signerad D. V. J. Om den är en replik eller original är svårt att afgöra. Vissa partier äro väl utförda, andra något misslyckade.

Varmt intresserad af fjäderfäafveln drifver godsets nuvarande härskarinna en mycket omfattande sådan.

Det nuvarande Fogelviks gods omfattar omkring 600 tunnland åker, 55 tunnland äng och 1,000 tunnland skog eller tillsammans taget ungefär 1,655 tunnland.

Billardrummet.